

Een tweeling: twee kinderen

De opvoeding van jonge tweelingkinderen

Anjo Geluk-Bleumink

De komst van een tweeling is en blijft bijzonder! Een tweeling is niet te plannen en de verrassing is daarom groot. Ouders verwachten één kindje, maar plotseling zijn er op de echo twee kloppende hartjes te zien! De reacties variëren van ‘dolenthousiast’ en ‘ongelofelijk’ tot ‘wel even slikken’. Een tweeling is ‘veel kind ineens’, maar het bijzondere van het tweelingouderschap en van het tweeling-zijn staat voorop.

De basis

Het woord ‘tweeling’ veronderstelt een eenheid, bestaande uit twee min of meer gelijke delen. En als een van de tweelingkinderen wordt bedoeld, wordt nogal eens gesproken van ‘tweelinghelft’, alsof het om twee *dezelfde* kinderen gaat. Het gaat echter om twee unieke kinderen, die ook nog eens heel verschillend kunnen zijn en ieder hun eigen weg moeten leren gaan. Samen, maar ook individueel. ‘Samen’ en ‘apart’ zijn dan ook sleutelbegrippen in de opvoeding van tweelingkinderen. Het uitgangspunt is: met respect voor de bijzondere en hechte, positieve band die bijna altijd tussen tweelingkinderen bestaat, hen leren om op eigen benen te staan, een eigen weg te volgen en een eigen ‘ik’ te ontwikkelen, ook min of meer los van het tweelingbroertje of -zusje.

De combinatie van ‘samen’ en ‘ieder individueel’ sluit aan bij de moderne opvoedingsinzichten, waarbij elk kind als individu wordt gezien en waarbij in het gezin minder dan vroeger de nadruk ligt op gezamenlijkheid en ‘de kinderen’. Ouders proberen elk kind een eigen plek in het gezin te geven. Er is veel aandacht voor verschillen en de kinderen hebben een eigen plek en zelfgekozen spullen, zoals een kamer en eigen speelgoed en kleding. Ze kunnen hun eigen hobby’s en vrienden kiezen en volgen het onderwijs dat bij hun mogelijkheden past. Die uitgangspunten gelden ook voor tweelingkinderen. Zij

worden gewaardeerd om wie ze zijn en niet alleen gezien als ‘een van een tweeling’. De opvoeders begeleiden de tweelingkinderen bij het maken van eigen keuzes, het aangaan van relaties, het ontwikkelen van een eigen smaak, zodat ze ook zonder hun broertje of zusje in de buurt hun eigen leven kunnen leren inrichten. Zo bereiden zij hen geleidelijk voor op de toekomst, als ze op zichzelf gaan wonen, een baan hebben en relaties aangaan. Als kinderen klein zijn, lijkt dat nog ver weg. Ook bij opvoeden geldt echter dat een geleidelijke aanpak het beste werkt. De tweelingbroer of -zus blijft altijd in beeld, maar kan ook een andere - nog steeds belangrijke - plaats krijgen dan vroeger. Het is de kunst een evenwicht te vinden tussen eenheid en individualiteit, tussen de tweelingband en het eigen ‘ik’ van elk kind afzonderlijk. Natuurlijk spelen ouders hierbij een belangrijke rol, maar ook alle anderen die bij hun verzorging en opvoeding betrokken zijn.

Het begin, in de baarmoeder

Hoewel we niet precies weten hoe het is om samen in de beperkte ruimte van de baarmoeder te bewegen en te groeien, kunnen tweelingbaby's elkaar, zeker in de laatste zwangerschapsmaanden, aanraken en zich min of meer bewust zijn van elkaars aanwezigheid. De laatste weken is het letterlijk een gevecht om de beste plek en zitten de kinderen dicht tegen elkaar aan om de ruimte zo goed mogelijk te benutten. Meestal ligt het eerste kind met het hoofd tegen de baarmoedermond, de voetjes omhoog en het tweede kind net andersom. Zo past het net! Natuurlijk is het een groot verschil of een kind alleen of samen in de buik van de moeder zit. Als ze na de geboorte alleen in een bedje komen te liggen, kunnen tweelingbaby's hun broertje of zusje ‘missen’ en veel huilen. Het lijfje, het hoofd, de armen en benen van de ander zijn niet meer voortdurend te voelen en dat is wennen. Pasgeboren tweelingbaby's vinden het daarom heerlijk om samen te zijn, dicht tegen elkaar aan, net als voor de geboorte.* Als ze wat ouder zijn, is het voldoende om elkaar te zien en vanaf de peuterleeftijd leren de kinderen dat hun tweelingbroertje of -zusje er is zonder dat ze hem of haar ook werkelijk zien. Hij of zij hoeft niet altijd in de buurt te zijn om de onderlinge band te voelen.

50

* Met het oog op het gevaar van wiegendood wordt aangeraden tweelingbaby's niet bij elkaar te laten slapen, maar elk in een eigen bedje. Onder toezicht kan men ze wel vaak bij elkaar leggen.

De tweelingband

Tweelingen hebben meestal een sterke onderlinge band. Als we die vergelijken met de band tussen andere kinderen uit een gezin, blijkt de band tussen tweelingen meestal sterker te zijn dan die tussen ‘gewone’ broers en zussen en dat blijft meestal ook zo. De onderlinge betrokkenheid is groter. Dat is voor een deel te verklaren uit het feit dat ze samen verzorgd en opgevoed worden en – vooral in het begin – altijd in elkaars nabijheid zijn. Ze trekken samen op, zien elkaar de hele dag, zijn tegelijk jarig, gaan samen voor het eerst naar de basisschool en blijven hun leven lang even oud. Ook al is er altijd een klein leeftijdsverschil tussen hen, ze zijn samen de oudste, jongste of middelste in het gezin. Bij een tweeling is er altijd een broertje of zusje, die ook nog eens even oud is en dat wordt als iets bijzonders ervaren.

De bijzondere tweelingband is een combinatie van het tweeling-zijn en de onderlinge betrokkenheid die het gevolg is van het samen verzorgd en opgevoed worden en het samen optrekken. Het ontbreken van leeftijdsverschil heeft grote gevolgen. Anders gezegd: even oud zijn is een ‘gelijkmaker’.

Delen

Delen is een begrip dat tweelingkinderen op het lijf geschreven is. Ze moeten immers altijd delen! Eerst de ruimte in de baarmoeder, later de tijd en aandacht van de ouders. Ze zijn en blijven een tweelingkind, ook al wordt daar niet de nadruk op gelegd. Als er één baby is gevoed, komt er altijd nog een en wie moet het eerste worden geholpen? Het kindje dat het hardste huult of om en om, zodat ze om beurten moeten wachten? Als ouders een baby en een kleuter hebben, speelt ‘delen’ een minder belangrijke rol, omdat er veel minder activiteiten op hetzelfde moment hoeven te gebeuren en zij de oudste kunnen uitleggen dat hij straks aan bod komt. Delen wordt voor tweelingouders een tweede natuur, maar ook voor de kinderen zelf. Ze leren op hun beurt te wachten, altijd ook een koekje voor hun zusje te vragen en letten er bij het uitdelen op dat het eerlijk gebeurt. Als je samen bent, moet je altijd delen. Het is voor tweelingkinderen dan ook heerlijk als dat af en toe niet hoeft. Als zij even alleen alle aandacht van papa of mama krijgen, zonder dat het broertje of zusje de boel in de war stuurt of ook op schoot wil zitten. Even samen een boekje lezen of op de fiets naar de eendjes: even alle aandacht voor hem of haar alleen! Delen hoort erbij, het kan niet anders, maar tweelingkinderen hebben ook ongedeelde aandacht nodig. Net zoals het voor elk tweelingkind fijn is om te horen dat hij ‘de liefste van de hele wereld’ is!

Het is onmogelijk om elk kind precies evenveel aandacht te geven. Het ene kind kan door zijn gedrag meer de aandacht trekken, maar ook een rustig kind dat weinig vraagt, heeft aandacht nodig. Door te proberen in te gaan op de behoefte van elk kind afzonderlijk zorgen ouders ervoor dat de kinderen allebei eens in het zonnetje gezet worden, een eigen verhaal of 'primeur' hebben en niet altijd op hun vingers gekeken worden door hun tweelingbroer of -zus. Eerlijk delen wil bij tweelingkinderen niet zeggen dat ze altijd *hetzelfde* moeten krijgen. Ze krijgen allebei een cadeautje, maar in de pakjes zitten verschillende dingen. Ze krijgen een nieuwe jas, maar mogen in de winkel zelf de mooiste uitzoeken. Bij het naar bed brengen 's avonds is er voor elk kind misschien een eigen slaapritueel.

Vergelijken en vergeleken worden

Een ander belangrijk begrip is *vergelijken*. Tweelingkinderen worden meer vergeleken dan kinderen die in leeftijd verschillen. Daarbij komt dat van tweelingen – eeneiig of twee-eiig – in het algemeen wordt verwacht dat ze vooral hetzelfde zijn. Er zal dus meer op de overeenkomsten worden gelet en minder op de verschillen. Als de ene baby veel huilt en de ander minder, vindt men dat al gauw een beetje vreemd. Is het ene kind een slaapkopje en het andere juist veel wakker, dan geldt hetzelfde, terwijl veel of weinig huilen of slapen heel gewoon is bij baby's. Zo kunnen tweelingkinderen – vooral twee-eiige – ook erg verschillen in hun uiterlijk en karakter. Vergelijken is niet te vermijden, iedereen doet het, maar als we ons ervan bewust zijn, voorkomen we dat het een (te) belangrijke rol gaat of blijft spelen. Als het uitgangspunt is dat elk van de kinderen zich op zijn of haar eigen manier ontwikkelt, zorgt men ervoor dat elk kind de ruimte krijgt om te zijn wie hij is. Dat geldt voor ouders, maar ook voor alle anderen die met tweelingkinderen omgaan. Dan is het logisch dat de kinderen waarschijnlijk niet op hetzelfde moment tanden zullen krijgen, zullen gaan zitten of lopen. Dat ze een heel verschillend karakter kunnen hebben, eigen voorkeuren kunnen ontwikkelen en later op school misschien ook niet dezelfde resultaten behalen. Dat er verschillen kunnen zijn in hun cognitieve, emotionele en motorische ontwikkeling, net zoals die er tussen andere kinderen in een gezin kunnen zijn.

52

Ook de kinderen zelf zullen vergelijken. Zij zien wat hun broertje of zusje krijgt of kan en houden dat scherp in de gaten: 'Ik ook!' Het kind wil net zo zijn, precies evenveel krijgen en hetzelfde bereiken als het tweelingbroertje of -zusje. Dat leidt tot concurrentie, maar ook wel tot jaloezie. Omdat leeftijdsverschil als 'excuus' of verklaring ontbreekt, worden tegenslagen en successen door de kinderen extra breed uitgemeten en komen ze dubbel hard aan. Pro-

beren teleurstellingen te vermijden lost het probleem niet op. Beter is het tweelingkinderen te leren omgaan met verschillen en oog te hebben voor hun sterke kanten. Het kind dat niet zo snel is op zwemles, is misschien een superpuzzelaar!

De wens van tweelingouders om hun kinderen vooral hetzelfde te laten zijn en evenveel te geven, kan de ontwikkeling van de individuele kinderen in de weg staan. Vooral bij mijlpalen als afzwemmen is het moeilijk uit te leggen waarom dat niet altijd tegelijkertijd gebeurt. Als blijkt dat een van de kinderen erg populair is op school, vriendinnetjes in overvloed heeft en op elk verjaarspartijtje mag komen, terwijl haar zusje juist introvert is en minder door andere kinderen wordt uitgenodigd, is dat pijnlijk. Zo komen verschillen en de gevolgen ervan wel erg duidelijk naar voren! Het is geen oplossing om te proberen de verschillen te verdoezelen. Ze zijn er gewoon en ze zullen er blijven. Het helpt om als ouder samen met het wat teruggetrokken kind activiteiten te zoeken die bij haar passen en die ze met plezier doet, zodat zij ook thuiskomt met een spannend verhaal. Zo ontstaat er wat meer evenwicht tussen de beide tweelingzusjes, omdat ze allebei op hun eigen manier bezig zijn met dingen waarin ze plezier hebben. Later kunnen onderlinge verschillen ertoe leiden dat de kinderen in verschillende jaargroepen van de basisschool komen, een andere schoolloopbaan of studie gaan volgen, als volwassenen op grote afstand van elkaar gaan wonen en misschien als tweeling steeds minder herkenbaar zullen zijn. Daar is de bijzondere band tussen hen wel tegen bestand!

Blokvorming en samenwerking

Het op elkaar betrokken zijn van tweelingkinderen uit zich nogal eens in blokvorming: ‘samen sterk’. Ze vormen een eenheid, waar moeilijk tussen te komen is. Naar anderen toe kunnen vooral peuters en kleuters zich opstellen als ‘wij’ en dat kan het contact met elk kind afzonderlijk lastig maken. Het is moeilijk om erachter te komen wie van de twee iets stouts heeft uitgehaald, als ze allebei volhouden: ‘Dat hebben wij niet gedaan!’ De tweelingkinderen kunnen samen hun eigen gang gaan en zo anderen buitensluiten. Ook ten opzichte van de andere kinderen in het gezin kan de tweeling een blok vormen, erg aan elkaar hangen en klitten, zodat een ouder of jonger broertje of zusje er niet aan te pas komt. Het sterk op elkaar betrokken zijn kan zich op de peuterleeftijd ook uiten in de ontwikkeling van een eigen tweelingtaal. De kinderen kennen elkaar door en door, voelen elkaar feilloos aan en hebben aan een half woord genoeg. Zo ontwikkelen ze een eigen brabbeltaal die alleen zij begrijpen. Deze verschijnselen zijn te verminderen door de kinderen meer uit elkaar te halen, aparte dingen met hen te doen, veel met elk kind te praten

(dat kan heel simpel door alles wat men doet en ziet te benoemen) en veel voor te lezen. Soms is hulp van een logopedist noodzakelijk.

Later, op de basisschool, kan blokvorming ook een rol spelen. Het tweelingbroertje of -zusje is en blijft het beste vriendje, waardoor andere kinderen weinig kans krijgen en de tweelingkinderen zichzelf tekort doen: met een ander kind spelen is immers ook leuk! Door het gezamenlijk optrekken van de tweeling kunnen anderen hen ook als eenheid zien: hen samen uitnodigen omdat het anders zielig is of hun een gezamenlijke naam geven; Loes en Yvonne wordt dan Loesjevonne. Sommige tweelingkinderen maken zelf een combinatiennaam. Vaak is het niet zo moeilijk om tweelingkinderen uit elkaar te houden, maar meer om te onthouden welke naam bij welk tweelingkind hoort.

Er zijn tweelingen – vooral tweelingen die bestaan uit een jongen en een meisje – waarbij een rolverdeling ontstaat: de een is de leider/initiatiefnemer, de ander de volger/uitvoerder. De een bedenkt bijvoorbeeld de plannetjes en de ander helpt ze uitvoeren. Of de een doet het woord en de ander knikt alleen goedkeurend. Soms wisselt de rolverdeling, maar vaker ligt die min of meer vast. Dat lijkt mooi, maar de volger moet ook leren initiatief te nemen en de leider moet ook leren dat hij niet altijd de baas kan spelen! Onderlinge samenwerking, elkaar voortdurend in de gaten houden en het voor elkaar opnemen hoort bij tweelingen. De keerzijde, jaloezie en veel ruziemaken, komt ook voor. De kinderen willen allebei hetzelfde – allebei met dezelfde duplo spelen, allebei goed zijn in lezen – en dat kan onderlinge strijd opleveren.

54 Delen, vergelijken, concurreren en samenwerken: het speelt altijd een rol bij tweelingkinderen, maar het is belangrijk om deze dingen niet te groot te laten worden. Een beetje concurrentie kan stimulerend zijn, maar als de kinderen teveel op elkaar gaan letten, moet er bijgestuurd worden. Dan moet men hen wat losser laten komen van hun broer of zus, wat meer een eigen leven laten leiden en ook eens alleen of met andere kinderen (uit het gezin) laten spelen. Het helpt daarbij om de kinderen afzonderlijk te stimuleren en aan te spreken: niet als 'de tweeling'. Bij deze aanpak zijn niet alleen de tweelingkinderen gebaat, maar ook degenen die hen opvoeden en met hen omgaan. Uit ervaring weten zij dat het contact met vooral tweelingpeuters en -kleuters beter is als ze met één kind afzonderlijk bezig zijn, boodschappen doen of een spelletje spelen. Tweelingpeuters tellen wat betreft inventiviteit en samen stout zijn wel voor drie en samen met hen een boodschap doen kan een ramp zijn. Met één kind naar de supermarkt is daarentegen gezellig! Eén-op-één contact tussen volwassene en kind werkt vooral bij jonge tweelingkinderen heel goed.

Innerlijk en uiterlijk

Direct na de geboorte is er al veel aan baby's te ontdekken. Niet alleen hoe ze eruitzien, ook hun karakter komt al naar voren. Door veel naar het kind te kijken, zien de ouders wie en hoe hij is en kunnen zij daarop inspelen. Dat geldt ook voor tweelingkinderen. Het kan zijn dat ze in alles sprekend op elkaar lijken en dat ze maar met moeite – door een moedervlekje bijvoorbeeld – uit elkaar te houden zijn. Maar de onderlinge verschillen kunnen ook erg groot zijn, zodat op het eerste gezicht te zien is wie wie is. Een tweeling van gemengd geslacht, maar ook twee meisjes of jongetjes kunnen onderling veel verschillen. Tweelingbaby's die in het begin in alles op elkaar lijken, gaan langzamerhand ook meer verschillen vertonen. Zij gaan bijvoorbeeld verschillend reageren en als ze niet meer altijd samen zijn, krijgen ze ook de kans om zich op hun *eigen* manier te ontwikkelen. Met dezelfde kleding wordt de nadruk gelegd op de overeenkomsten en de eenheid tussen de kinderen, terwijl verschillende kleding juist aangeeft dat de tweeling als twee individuen wordt gezien. Voor een tweelingdreumes of -peuter die altijd hetzelfde gekleed is als het broertje of zusje, moet het zijn alsof er nog een zelfde kindje is als hij of zij. Het is belangrijk voor de kinderen om er verschillend of in ieder geval niet altijd hetzelfde uit te zien. Maar ook voor anderen is het prettig dat ze de kinderen uit elkaar kunnen houden, omdat ze er verschillend uitzien. Er zijn ouders die de kinderen meestal totaal verschillend kleden en het komt ook voor dat de kinderen wel vaak dezelfde kleding aan hebben, maar in een verschillende kleur. Het gaat erom dat ze herkenbaar zijn als zichzelf.

Verzorgen en opvoeden

Het eerste jaar ligt de nadruk op verzorging. Twee baby's verzorgen is een dagtaak en ook daarom is 'houd het simpel' een goed uitgangspunt. Gedurende het eerste jaar kunnen de kinderen er wel langzamerhand aan wennen dat ze niet altijd samen zijn. Ouders kunnen hen apart knuffelen, ze eens apart mee op stap te nemen, even met een van de twee apart spelen of hen niet altijd samen in de box leggen. Zij kunnen de kinderen ook eens apart op de foto zetten of van elk kind een eigen babyboek bijhouden. Het gaat hierbij niet om activiteiten die veel tijd kosten of ingewikkeld zijn. Zo kunnen de ouders bijvoorbeeld af en toe elk een kind verzorgen of mee op stap nemen. Zo wennen de kinderen eraan dat hun broertje of zusje niet altijd in de buurt is, kunnen ze eigen ervaringen opdoen, genieten van ongedeelde aandacht en leren zij stapje voor stapje om op eigen benen te staan, (meer) zelfvertrouwen

te krijgen en niet op hun tweelingbroertje of –zusje te leunen. Zijn er meer kinderen in het gezin, dan kan men een van de tweelingkinderen en een ouder of jonger kind mee op stap nemen, wisselende combinaties maken. Komen er schoolvriendjes in beeld, dan kan er afgesproken worden dat een van de tweelingkinderen ‘uit’ gaat spelen en de ander thuis een vriendje uitnodigt. Dat is overzichtelijk en voorkomt dat het vriendje buitengesloten wordt door de tweeling. Deze aanpak kan steeds verder worden uitgebreid. Als men kijkt wat er op een doorsneedag in een tweelinggezin gebeurt, dan zal duidelijk zijn dat de meeste dingen gewoon gezamenlijk gebeuren en dat de momenten dat de ouders apart met een kind bezig zijn, heel beperkt zijn. Toch zijn deze momenten enorm belangrijk, omdat daarmee de basis gelegd wordt voor later.

Om de verzorging van tweelingbaby’s zo simpel mogelijk te houden, hebben ze – op een eigen knuffel en speen na - meestal geen eigen spullen, alles wordt door elkaar gebruikt. Voor een peuter is het fijn om ook wat eigen speelgoed te hebben, naast de gezamenlijke lego, puzzels en boeken. Dan heeft hij iets waarmee hij alleen mag spelen, waar hij zuinig op moet zijn en dat hij na afloop ook moet opruimen. Om te beginnen kan men de kinderen op hun eerste verjaardag een eigen cadeautje geven of hetzelfde, maar elk in een andere kleur of uitvoering. Het risico bestaat dat het kind het fietsje of de auto van zijn broer of zus mooier vindt, maar jaloezie is niet te voorkomen. De kinderen altijd hetzelfde geven is geen oplossing. Bovendien, als ze allebei dezelfde pakjes krijgen, is de verassing er snel af.

Tweelingbaby’s delen meestal dezelfde kamer, dat is handig bij de verzorging. Tegen de tijd dat ze overstappen naar een groot bed, krijgen ze – als er genoeg kamers in huis zijn - meestal een eigen kamer. De kinderen kunnen dat als scheiding ervaren en er moeite mee hebben om alleen te slapen. Om de overstap zo aantrekkelijk mogelijk te maken, kunnen de kinderen bij de inrichting van hun eigen kamer betrokken worden. Een eigen plek in huis en eigen activiteiten daarbuiten horen bij de ontwikkeling van tweelingkinderen.

56

Veel ouders en leidsters van crèche en peuterspeelzaal geven aan dat tweelingkinderen vanaf de peuterleeftijd veel ruzie maken. Peuters zien hun broertje of zusje als speelgoed of pakken alles van elkaar af. Als ze allebei met hetzelfde willen spelen, kan een keukenwekker uitkomst bieden: om de beurt tien minuten. Men kan ze ook in de kinderstoel aan tafel laten spelen, de kinderen met andere kindjes laten spelen en de gezamenlijke spelmomenten niet te lang laten duren.

Voor kinderen vanaf de kleuterschoollleeftijd helpt het ‘eigen dag’-systeem: de kinderen hebben per week elk drie eigen dagen en de zondag is voor papa en mama. Op de eigen dagen mag het kind bijvoorbeeld voorop de fiets naar

school, het toetje kiezen, vijf minuten opblijven, de televisie aanzetten en de tafel dekken: dingen waar anders vaak ruzie over is.

Jarig zijn is in het gezin de dag waarop alles om de jarige draait. Ben je samen jarig, dan is dat dubbel bijzonder, maar de aandacht is minder exclusief op één kind gericht. Dat is vaak helemaal geen punt, maar men kan ook denken aan een dubbelgroot feest, twee verjaardagstaarten, voor elk kind een eigen verjaardag op een eigen dag, apart trakteren op school. Wat grotere kinderen kunnen elk een eigen feestje geven. Laat de kinderen zelf meebeslissen, ook over de uitvoering van de feestelijkheden.

Naar school

Een mijlpaal: naar de basisschool! Dit is voor alle kinderen een grote stap. Bij tweelingkinderen is het goed om hier extra aandacht aan te besteden omdat 'samen' en 'individueel' ook nu een grote rol speelt. Er zijn (grote) scholen met een eigen meerlingbeleid. Dit houdt vaak in dat meerlingkinderen in aparte groepen zitten. Kleine(re) scholen hebben meestal geen parallelgroepen, dan komen meerlingkinderen gewoon bij elkaar in de klas. Er is geen aanpak die voor alle tweelingkinderen goed uitpakt. Het beste uitgangspunt is om gezamenlijk – als ouders en schoolleiding – te bekijken wat voor de beide kinderen het beste is. Voor kinderen die vooral samen zijn opgegroeid en er nog niet aan gewend zijn om 'apart' te functioneren, is het wellicht een te grote stap om elk in een eigen groep te komen. Andere kinderen zijn juist wel gebaat bij een eigen groep.

Het is erg belangrijk dat de aanpak van thuis aansluit bij de lijn die de school volgt en daar kan bij de *intake* ook over gesproken worden. Overeenstemming over de gekozen lijn is noodzakelijk en een goede start. Gaan de kinderen naar eigen klassen, dan hebben ze min of meer een eigen schoolleventje, los van hun broertje of zusje. Maar ook als de kinderen in dezelfde groep zitten, kunnen de leerkrachten individualiseren: de kinderen apart aanspreken, hen niet samen in een werk- of speelgroepje zetten, niet de een het woord laten doen voor de ander en voorkomen dat ze teveel op elkaar letten. Zij kunnen ervoor zorgen dat elk kind ook zelf zijn verhaal kan doen en een 'primeur' heeft in het kringgesprek. Ook als tweelingkinderen samen in groep 1 zijn gestart, is het later misschien mogelijk om elk naar een eigen groep te gaan. Dat is een punt om al bij de start op school te bespreken. Bij rapportbesprekingen en tien-minutengesprekken kan elk kind het beste apart worden besproken. Er zal altijd extra aandacht zijn voor het feit dat het om tweelingkinderen gaat, maar ieder kind moet individueel de aandacht krijgen die het verdient.

Literatuur:

Duijvelaar, Lenny & Geluk, Anjo (2007). *Het tweelingenboek*. Kosmos, Utrecht, 13^e druk.

Duijvelaar, Lenny, & Geluk, Anjo (2004). *De tweelingdagboeken*. Unieboek, Houten.

Geluk, Anjo & De Boode, Willem-Pieter (2005). *Vroeg geboren*. Kosmos, Utrecht.